

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

TRẦN THỊ QUỲNH CHÂU

**NGƯỜI ĐẠI DIỆN CỦA ĐƯƠNG SỰ
TRONG TỔ TỤNG DÂN SỰ**

Ngành: Luật kinh tế

Mã số: 9.38.01.07

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. TRẦN ĐÌNH HẢO

HÀ NỘI - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả phân tích trong luận án hoàn toàn trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nghiên cứu nào trước đây. Tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm về kết quả nghiên cứu trong luận án của mình.

Thành phố Hồ Chí Minh, ngày tháng năm 2019

Tác giả

Trần Thị Quỳnh Châu

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT NGHIÊN CỨU	8
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu	8
1.2. Đánh giá tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án.....	21
1.3. Cơ sở lý thuyết nghiên cứu	27
Chương 2: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN PHÁP LUẬT VỀ NGƯỜI ĐẠI DIỆN CỦA ĐƯƠNG SỰ TRONG TỔ TỤNG DÂN SỰ	33
2.1. Khái quát lý luận về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự.....	33
2.2. Khái quát lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự	45
Chương 3: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT VÀ THỰC TIỄN THỰC HIỆN PHÁP LUẬT VỀ NGƯỜI ĐẠI DIỆN CỦA ĐƯƠNG SỰ TRONG TỔ TỤNG DÂN SỰ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY	67
3.1. Thực trạng các quy định pháp luật về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.....	67
3.2. Thực tiễn thực hiện pháp luật về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự	99
Chương 4: ĐỊNH HƯỚNG VÀ GIẢI PHÁP HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VỀ NGƯỜI ĐẠI DIỆN CỦA ĐƯƠNG SỰ TRONG TỔ TỤNG DÂN SỰ Ở VIỆT NAM	126
4.1. Định hướng hoàn thiện pháp luật về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự ở Việt Nam	126
4.2. Giải pháp hoàn thiện pháp luật về người đại diện của đương sự trong tổ tụng dân sự ở Việt Nam	135
KẾT LUẬN	148
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	152

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài nghiên cứu

Trong thực tiễn xét xử các vụ việc dân sự những năm qua, sự tham gia tố tụng dân sự của người đại diện của đương sự có ý nghĩa rất lớn đối với việc bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của đương sự, cũng như việc làm rõ sự thật của vụ việc dân sự, ngày càng chứng tỏ là một trong những thành phần không thể thiếu trong tố tụng dân sự.. Chế độ đại diện của đương sự dân sự cũng đã và đang khẳng định ý nghĩa và vai trò của mình trong hệ thống pháp luật tố tụng dân sự, Việc xác định đúng đắn vai trò cũng như hoàn thiện các quy định pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự là một việc làm cần thiết và có ý nghĩa quan trọng. Bởi lẽ, với tư cách là người tham gia tố tụng dân sự, hoạt động của người đại diện cho đương sự có tác động không chỉ đến hoạt động của những người tham gia tố tụng khác, mà còn tác động đến cả hoạt động của các cơ quan tiến hành tố tụng dân sự, góp phần thúc đẩy sự dân chủ, tiên bộ của xã hội, hoàn thiện và bảo vệ nền pháp chế xã hội chủ nghĩa.

Người đại diện của đương sự là người tham gia tố tụng dân sự, thay mặt đương sự thực hiện các quyền, nghĩa vụ tố tụng để bảo vệ quyền và lợi ích của đương sự. Việc tham gia tố tụng của người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự có ý nghĩa rất lớn đối với việc giải quyết các vụ án dân sự, đặc biệt trong trường hợp đương sự không tự thực hiện các quyền và nghĩa vụ tố tụng của mình. Những quy định về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự được quy định lần đầu trong Pháp lệnh Thủ tục giải quyết các vụ án dân sự năm 1989 và được tiếp tục quy định trong Bộ luật Tố tụng dân sự (BLTTDS) năm 2004. Gần đây nhất, là chế độ về người đại diện của đương sự được quy định tại BLTTDS năm 2015. Theo quy định của pháp luật tố tụng dân sự Việt Nam, người đại diện trong tố tụng dân sự bao gồm người đại diện theo pháp luật và người đại diện theo ủy quyền. Người đại diện có thể là cá nhân hoặc pháp nhân theo quy định của Bộ luật Dân sự (BLDS). Tuy nhiên, khác với quy định về người đại diện được quy định trong BLDS là người đại diện nhân danh và vì lợi

ích của người được đại diện để xác lập, thực hiện giao dịch dân sự, thì người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự được quy định là người tham gia tố tụng dân sự, thay mặt đương sự thực hiện các quyền, nghĩa vụ tố tụng để bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp cho đương sự trước Tòa án. Người đại diện của đương sự tham gia vào quá trình giải quyết vụ việc dân sự có vai trò rất quan trọng, đó là, việc tham gia tố tụng của người đại diện của đương sự có tác dụng bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của đương sự, nhất là trong trường hợp họ là người bị hạn chế hoặc bị mất năng lực hành vi tố tụng dân sự. Bên cạnh đó, việc tham gia tố tụng của người đại diện của đương sự còn có tác dụng nhất định trong việc làm rõ sự thật về vụ việc dân sự.

Thực tiễn hoạt động tố tụng trong những năm gần đây cho thấy, việc quy định chế định người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự là hết sức cần thiết, nhằm đảm bảo hoạt động tranh tụng được diễn ra theo đúng trình tự, thủ tục pháp luật quy định, kịp thời bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp cho các bên đương sự. Số lượng các vụ việc có người đại diện cho đương sự tham gia vào quá trình tố tụng dân sự ngày càng tăng và có tính chuyên nghiệp hơn. Thông thường là hình thức đại diện theo ủy quyền với sự tham gia của các luật sư là những người tranh tụng chuyên nghiệp, nên chất lượng của bản án, quyết định của Tòa án cũng được nâng cao. Việc thực hiện các quy định về người đại diện cho đương sự được thực hiện khá nghiêm túc. Đồng thời, Tòa án cũng đã phối hợp, giúp đỡ góp phần nâng cao hiệu quả trong việc thực hiện, kiểm tra, giám sát các quy định về người đại diện của đương sự. Tuy nhiên, trải qua thực tiễn áp dụng, những quy định về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự đã bộc lộ một số điểm bất cập, chưa cụ thể, thiếu tính thống nhất, có những vấn đề cần thiết nhưng chưa được luật hóa, bên cạnh đó, những khó khăn từ thực tiễn áp dụng pháp luật cũng làm ảnh hưởng đến hoạt động tố tụng dân sự và lợi ích hợp pháp của đương sự không được đảm bảo như trong việc xác định vai trò của người đại diện, quyền và nghĩa vụ của người đại diện...

Xuất phát từ vai trò của người đại diện của đương sự, thực trạng pháp luật và thực tiễn áp dụng pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự, việc tìm hiểu, nghiên cứu về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự đã trở thành một nhu cầu cấp bách. Cho nên, việc nghiên cứu, đánh giá một cách toàn diện các quy định của pháp luật liên quan đến người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự, đánh giá thực tiễn áp dụng pháp luật trong hoạt động tố tụng dân sự, từ đó, đề xuất các giải pháp hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật về vấn đề này, nâng cao hiệu quả của hoạt động tố tụng dân sự tại Tòa án, bảo vệ tốt hơn quyền và lợi ích cho các bên tranh chấp là rất cần thiết.

Với các lý do được phân tích ở trên, nên nghiên cứu sinh đã lựa chọn đề tài: ***“Người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự Việt Nam hiện nay”*** để nghiên cứu và làm Luận án Tiến sĩ luật học.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích nghiên cứu của luận án là trên cơ sở nghiên cứu các vấn đề lý luận và thực tiễn pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự theo quy định của pháp luật Việt Nam, từ đó, đề xuất định hướng và giải pháp cụ thể nhằm góp phần hoàn thiện pháp luật cũng như nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích nghiên cứu nêu trên, nhiệm vụ nghiên cứu của luận án được xác định cụ thể như sau:

- Tổng quan tình hình nghiên cứu các vấn đề liên quan đến đề tài luận án nhằm làm rõ các vấn đề, nội dung sẽ được kế thừa và các nội dung cần tiếp tục phải nghiên cứu và giải quyết trong nội dung luận án; làm rõ cơ sở lý thuyết nghiên cứu đề tài luận án;

- Nghiên cứu, phân tích, làm sáng tỏ những vấn đề lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự;

- Phân tích, đánh giá thực trạng pháp luật Việt Nam và thực tiễn thực thi pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự; chỉ ra những hạn chế, vướng mắc, bất cập trong thực trạng pháp luật và trong thực tiễn giải quyết các vụ việc dân sự có người đại diện của đương sự tham gia tố tụng dân sự;

- Trên cơ sở nghiên cứu lý luận và thực tiễn, luận án đề xuất định hướng và một số giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật cũng như nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về người đại diện trong tố tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận án là những vấn đề lý luận và thực tiễn pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự; hệ thống các quy định của pháp luật Việt Nam về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự. Bên cạnh đó, để làm rõ hơn các vấn đề nghiên cứu, luận án cũng khảo cứu kinh nghiệm pháp luật một số nước về chế định người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Về nội dung: Phạm vi nghiên cứu của luận án là những vấn đề lý luận và thực tiễn pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân theo quy định của pháp luật tố tụng dân sự theo đúng yêu cầu của nội hàm đề tài.

Về không gian: Luận án tập trung nghiên cứu hệ thống pháp luật Việt Nam về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự, cũng như thực tiễn thực thi pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự tại các Tòa án nhân dân ở Việt Nam. Việc khảo cứu kinh nghiệm pháp luật các nước về chế định đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự qua tài liệu thứ cấp chỉ là làm rõ hơn mô hình lý luận pháp luật về vấn đề này.

Về thời gian: Luận án tập trung nghiên cứu các vấn đề liên quan đến người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự theo Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015. Tuy nhiên, phần nghiên cứu về thực tiễn thực thi pháp luật có liên hệ với các vụ việc đã diễn ra ở các thời điểm trước đó.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

Luận án được nghiên cứu theo phương pháp luận của triết học Mác - Lênin, đồng thời, sử dụng các phương pháp truyền thống có độ tin cậy như phân tích tổng hợp, lịch sử cụ thể và các phương pháp nghiên cứu chuyên ngành như: phương pháp phân tích quy phạm, khảo sát thực tiễn, thống kê, so sánh...

Để giải quyết nhiệm vụ nghiên cứu đặt ra trong từng chương của đề tài, những phương pháp nghiên cứu chủ yếu sẽ được tác giả áp dụng như sau:

- Trong chương 1, tác giả sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp, khái quát nhằm tổng quan tình hình nghiên cứu, làm rõ những vấn đề đã được giải quyết, những vấn đề luận án tiếp tục nghiên cứu, từ đó đưa ra cơ sở lý thuyết nghiên cứu, xác định câu hỏi nghiên cứu và giả thuyết nghiên cứu...

- Trong chương 2, tác giả sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp, khái quát nhằm làm rõ khái niệm, đặc điểm người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự, từ đó phân tích làm rõ những vấn đề lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự. Đồng thời phương pháp so sánh, đối chiếu được sử dụng nhằm tìm hiểu chế định về người đại diện của đương sự trong pháp luật tố tụng dân sự của một số nước trên thế giới nhằm làm rõ thêm mô hình lý luận pháp luật về vấn đề này.

- Trong chương 3, tác giả sử dụng phương pháp phân tích quy phạm, để phân tích làm rõ các quy định của pháp luật, để thấy được những điểm tiến bộ, đồng thời chỉ ra những hạn chế, bất cập của pháp luật hiện hành.. Mặt khác, phương pháp khảo sát thực tiễn áp dụng pháp luật, phương pháp thống kê, phân tích, tổng hợp, phương pháp nghiên cứu điển hình một số vụ án cụ thể được sử dụng để đánh giá những vấn đề nảy sinh trong thực tiễn áp dụng pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự.

- Trong chương 4, các phương pháp phân tích và dự báo khoa học được sử dụng chủ yếu trong việc đề xuất các quan điểm và giải pháp hoàn thiện pháp luật cũng như nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.

5. Những đóng góp mới về khoa học của luận án

Luận án đã nghiên cứu một cách toàn diện và có hệ thống về chế định đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự theo pháp luật Việt Nam, cụ thể:

- Làm rõ các nội dung về phương diện lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự như: Khái niệm, đặc điểm của người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự; căn cứ xác lập đại diện, điều kiện trở thành người đại diện, quyền và nghĩa vụ của người đại diện, hậu quả pháp lý của việc xác lập và chấm dứt đại diện, thời hạn đại diện, phạm vi đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự.

- Luận án cũng đã phân tích và đánh giá khách quan thực trạng pháp luật và thực tiễn áp dụng pháp luật về người đại diện trong tố tụng dân sự tại Việt Nam; làm rõ những bất cập, chồng chéo và những hạn chế của các quy định pháp luật về người đại diện trong việc bảo vệ lợi ích của các bên đương sự trong tố tụng dân sự. Những nội dung chủ yếu của các quy định pháp luật Việt Nam về quyền và nghĩa vụ của người đại diện, căn cứ cũng như hậu quả pháp lý của việc xác lập và chấm dứt quan hệ đại diện đã được luận án hệ thống hóa, phân tích và giải thích, làm rõ.

- Trên cơ sở những vấn đề lý luận và thực tiễn đã được làm sáng tỏ, luận án đã đưa ra những quan điểm và đề xuất các giải pháp đồng bộ, khoa học để khắc phục những hạn chế và nhằm hoàn thiện pháp luật cũng như nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật về người đại diện trong tố tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

Về mặt lý luận, kết quả nghiên cứu của luận án góp phần khái quát và làm rõ hơn những vấn đề lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự, làm rõ nội hàm pháp luật của người đại diện theo pháp luật và người đại diện theo ủy quyền của đương sự trong tố tụng dân sự. Những kết luận, đề xuất, kiến nghị mà luận án nêu ra đều có cơ sở khoa học và thực tiễn. Vì

vậy, chúng có giá trị tham khảo trong quá trình sửa đổi, hoàn thiện pháp luật tố tụng dân sự.

Về mặt thực tiễn, kết quả nghiên cứu của luận án cũng sẽ có giá trị tham khảo cho cán bộ, thẩm phán của Tòa án nhân dân khi nghiên cứu, xét xử các vụ việc dân sự có người đại diện của đương sự tham gia tố tụng; là tài liệu tham khảo có giá trị cho các cơ sở nghiên cứu, giảng dạy, bồi dưỡng pháp luật có liên quan đến chế định người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự.

7. Kết cấu luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của luận án được kết cấu gồm bốn chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu và cơ sở lý thuyết nghiên cứu.

Chương 2: Những vấn đề lý luận pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự.

Chương 3: Thực trạng pháp luật và thực tiễn thực hiện pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự ở Việt Nam hiện nay.

Chương 4: Định hướng và giải pháp hoàn thiện pháp luật về người đại diện của đương sự trong tố tụng dân sự ở Việt Nam.